

Journal of Academic Research and Trends in Educational Sciences

Journal home page:
<http://ijournal.uz/index.php/jartes>

ENTERPRISE INVESTMENTS AND RELATED PROCESSES

Sulaymonov Manzur¹

Tashkent State University of Economics

KEYWORDS

investment,
enterprise,
economy,
resource,
project,
funding

ABSTRACT

The article examines the problems of investment in enterprises and related processes. In order to shed more light on the topic, special attention was paid to investments, their types, efficiency and advantages of investments in enterprises. The main purpose of the article is to reveal the relevance of the issue of enterprises and their investments in economics.

2181-2675/© 2022 in XALQARO TADQIQOT LLC.

DOI: 10.5281/zenodo.6510082

This is an open access article under the Attribution 4.0 International(CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Master of Tashkent State University of Economics, Tashkent, UZB

KORXONALARDA INVESTITSİYALAR VA U BILAN BOG‘LIQ JARAYONLAR

KALIT SO‘ZLAR:

investitsiya,
korxonalar,
iqtisodiyot,
resurs,
loyiha,
mablag‘

ANNOTATSIYA

Maqolada korxonalarda investitsiyalar va ular bilan bog‘liq jarayonlardagi muammolar o‘rganib chiqilgan. Mavzuni kenroq yoritish maqsadida investitsiyalar, ularning turlari, korxonalar faoliyatdagi investitsiyalarning samaradorligi va afzalliklari borasida alohida to‘xtalib o‘tilgan. Maqoladan asosiy ko‘zlangan maqsad, korxonalar va ulardagi investitsiyalar masalasini iqtisodiyot fanlarida dolzarbligini ochib berishdan iborat.

KIRISH.

Iqtisodiyot bu davlatning asosiy tayanchlaridan biri hisoblanadi. Davlat iqtisodiyotini ko‘taruvchi asosiy poydevorlardan biri bu korxonalaridir. Albatta xar qanday jarayonda ham korxonalar o‘z mablag‘lari hisobiga rivojlanib bormaydi. Ishlab chiqarishni kengaytirish va jahon bozori talablariga javob beradigan korxonalar qatorida faoliyat ko‘rsatish uchun doimiy ravishda korxonalar faoliyatida innovatsion yangiliklar qo‘llanib borilishi kerak. Bunday jarayonda korxonaga o‘zining aylanma mablag‘idan tashqari mablag‘ga ehtiyoj sezilishi tabiiy holdir. Shuning uchun ham korxonalar faoliyatida investitsiyalarning roli juda muhimdir. Quyida korxonalarda investitsiyalar va ularning mohiyati borasida to‘xtalib o‘tamiz.

Korxonalarda investitsiyalarning asosiy manbalari.

- Investitsiya resurslari iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlanishini boshqarishning iqtisodiy omili vazifasini bajaradi. Investitsiya mablag‘lari ishlab chiqarish, xizmat ko‘rsatish jarayonlarida hamda aholining foydalanilmayotgan mablag‘larini to‘planish natijasida, ularni boshqa jarayonlarda ishlatilishini ta‘minlaydi.

- Korxonalar nuqtai nazaridan investitsiya manbalari ular o‘z mablag‘lari (foyda, amortizatsiya, boshqa pul jamg‘armalari); qarzga olingan mablag‘lar (bank krediti va boshqa tashkilotlarni omonatlari); boshqa jalb qilingan mablag‘lar (aksiya va boshqa qimmatbaho qog‘ozlarni sotishdan kelgan daromadlar); byudjet va byudjetdan tashqi mablag‘lar tashkil qiladi.

- Investitsiya tarkibida uning manbalari o‘z aksini topadi. Investitsiya manbalarini uning tarkibidan kelib chiqib moliyaviy va moddiy resurslarga ajratish mumkin. Moliyaviy manbalarga - naqd pul; chet el valyutasi; xalqaro to‘lov pullari; aksiyalar; zayomlar; korxonalar mablag‘lari; amortizatsiya fondi kiradi.

- Moddiy resurslarga - xom-ashyo resurslari; ko‘chmas mulk; jamoa-shirkatxo‘jalik mulki; fepmeplar mulki; dehqon xo‘jalik mulki; tadbirkorlar mulki kiradi. Investitsiya manbalarini shakllantirishda moliya bozori va uning infratuzilmasi muhim ahamiyatga egadir

Korxonalarda investitsiyalarning asosiy yo‘nalishlari.

- Investitsiyalarni ob'ektlarga qo'yish sohalariga qarab quyidagilarga ajratish mumkin:

- Kam qo'llaniladigan investitsion mablag'lar, ya'ni, quruq (bo'sh yotgan) yerlarni o'zlashtirish, mehnat resurslaridan vaqtincha foydalanish (mutaxassislar va rahbarlardan) va h.k.;

- Rejalashtirilgan investitsiyadan olinadigan daromadga ta'sir etuvchi boshqa investitsion sharoitlar, ya'ni rejalashtirilgan asosiy investitsiya mablag'lariga qo'shimcha investitsiya mablag'larini jalb etish yo'li bilan investitsiyadan keladigan foydani oshirish;

- Faoliyatga qo'yilgan shakliga qarab, investitsiya o'z harakatida daromadlarni oshirish yoki kamaytirish, xavf-xatarni kamaytirish, mehnat jamoasini manfaatdorligini oshirish, ish sharoitini yaxshilash, ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni muvofiqlashtirishga yo'naltirilishini ta'minlash.

- Ma'lum hajmda talab qilinadigan investitsiya mablag'lari;

- Qo'shimcha investitsiyalar harajatlarni kamaytirish, samaradorlikni oshirish, mahsulot ishlab chiqishni va sotishni oshirish, qo'shimcha daromad olishni ta'minlashga yo'naltirilish kerak;

- Ma'lum ishlab chiqarishga yo'naltirilgan investitsiyalar tarkibi ishlab chiqarishni ixtisoslashuviga qarab taqsimlanishi dardkor;

- Investitsiyalar resurslarni tejash, yangi mahsulot ishlab chiqish, korxonada imdjini oshirish, tabiatni muhofaza qilish va hokazolarni ta'minlashi ham zarur.

METODLAR VA O'RGANILISH DARAJASI.

Korxonalar faoliyatida investitsiyalar va ularning samaradorligi borasida ko'plab xorijlik va mahalliy iqtisodchi olimlarimizning ilmiy ishlanmalarini aytib o'tish mumkin. Ushbu ish doirasida rus olimlarining asarlarini misol sifatida ko'rsatish mumkin. L Abalkina, V Bocharova, A Besedina, J Beklaryan, I Grishina, T Guskova, A Damodaran, V Kovaleva, E Krylov, I Royzman, V Sergeeva, B Sotskiy va S Filina kabi iqtisodchi olimlarning ilmiy-tadqiqot ishlarini misol qilib keltirish mumkin.

Rus iqtisodchisi I Royzman korxonalar faoliyatida ichki va tashqi investitsiyalarning farqi masalasida o'z ilmiy-tadqiqot ishlarida to'xtalib o'tadi. U o'zining "Investitsiya va uning afzaliklari" ilmiy ishlanmasida korxonalarni rivojlantirishda investitsiyalarni to'g'ri ishlatish va sarflash borasida alohida tizim taklif qiladi. Investitsiyalarni korxonalar taqdiridagi ta'siri haqida T Guskova o'zining "Korhona va tadbirkorlik" asarida alohida to'xtalib o'tgan.

TADVIQOT NATIJALARI.

Investitsion loyihalarni baholash.

- Investitsion loyiha bu investitsiyani texnik-iqtisodiy asoslash bo'lib, u investitsion faoliyat ishtirokchilarini (mulkdor, tadbirkor, bankir, davlat va xalqaro tashkilotlar kabilar) iqtisodiy axborotnomasi, ularni o'zaro aloqalarini bog'laydi hamda tushintiradi. Qisqa qilib aytganda investitsiya loyihasi investitsiyadan foydalanish rejasini anglatadi. Investitsiya loyihasini samaradorligini hisoblash - bu investitsiyadan keladigan samara ko'rsatkichlarini aniqlashni anglatadi. Investitsiya loyihasini asosi bu kapital

qo'yilmalarga bo'lgan ehtiyojni aniqlashdan iborat. Shu sababli investitsiya loyihasi samaradorligi kapital qo'yilmalar samaradorligi orqali aniqlanadi.

- Jamiyat miqyosida kapital qo'yilmalar samaradorligi koeffitsiyenti (K_s) milliy daromadning o'sish miqdorini (ΔMD) kapital qo'yilmalar summasiga (K_k) nisbatan aniqlanadi, ya'ni:

- Korxonada miqyosida investitsiya samaradorligi (kapital qo'yilma) koeffitsiyenti (K_{ks}) quyidagicha hisoblanadi.

- Yuqoridagi yerda: M_k - yillik ishlab chiqarilgan mahsulot qiymati; T - yillik ishlab chiqarilgan mahsulotni tannarxi; F - yillik foydaning miqdori. Ko'p variantli kapital qo'yilmalar loyihasi samaradorligini aniqlash uchun har bir variantdagi harajatlarni minimumga keltirish yo'li bilan aniqlanadi. Ya'ni:

- Bu yerda: T_i - i varinatdagi harajatlar; Y_{en} - kapital qo'yilmalar samaradorligi koeffitsiyenti; K - kapital qo'yilmalar summasi.

- Solishtirilayotgan variantlar har xil davrga mo'ljallangan bo'lsa, bunday sharoitda variantlar (V) keltirilgan koeffitsiyentlar bo'yicha aniqlanadi, ya'ni:

- Bu yerda: Y_{en} - har xil davrdagi harajatlarni keltirish normativi;

- t - mablag'larni ishga tushirishdan samara olgungacha bo'lgan vaqt.

XULOSA.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, korxonalar faoliyatida investitsiyalar va investitsion loyihalar muhim ahamiyatga ega. Faqatgina investitsiyalarni to'g'ri tizimda ishlatish va sarflash uning samaradorligini ortiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Белякова М.Ю. Факторы, влияющие на инвестиционную активность. Факторы, влияющие на инвестиционную активность. Сборник трудов секции "Инвестиции, инновации и экономическая безопасность". Вып. 8.- М.: Рос. экон. акад., 2004.

2. Вахабов А.В., Разыкова Г.Х., Хажибакиев Ш.Х. Иностранные инвестиции и модернизация национальной экономики. Монография. Т.: Молия, 2011.-300 с.

3. Рашидова Ф. Ш. Иностранные Инвестиции В Развитии Предпринимательства–Как важный фактор формирования среднего класса в Узбекистане //Central asian journal of social sciences and history. – 2021. – Т. 2. – №. 10. – С. 76-86.

4. Рашидова Ф. Ш. Роль женского предпринимательства в развитии и процветании государства //Научный вестник СамГУ. Серия "Гуманитарные науки". – 2013. – №. 4 (80). – С. 18.

5. Рашидова Ф. Ш. Иностранные Инвестиции В Развитии Предпринимательства–Как важный фактор формирования среднего класса в Узбекистане //Central asian journal of social sciences and history. – 2021. – Т. 2. – №. 10. – С. 76-86.

6. Bekmurodov A.Sh., Karrieva Ya.K., Ne'matov I.U., Nabiev D.H., Kattaev N.T. Xorijiy investitsiyalar. O'quv qo'llanma. –Т.:Iqtisodiyot, 2010.-166 b.